

HÖGSKOLAN
DALARNA

Hållbar utveckling i utbildning

Ett stöd för självvärdering och utveckling av utbildningsprogram

Beslutat av: Rådet för hållbar utveckling

Datum: 2022-09-09

Reviderad: 2022-12-08

Diarienummer: HDa 1.2-2022/1079

Syfte

Ett av Högskolan Dalarnas mål för hållbar utveckling tar sikte på våra utbildningar, där det övergripande målet uttrycks så här:

”I samtliga utbildningar som leder till examen ska frågor som behandlar olika aspekter av hållbar utveckling introduceras, diskuteras och problematiseras utifrån ämnesområde eller studentens kommande yrkesroll. Detta för att stärka studenternas förmåga att förstå och hantera komplexa problem och att reflektera över hur olika perspektiv, intressen och värderingar påverkar individers och samhällens prioriteringar.”¹

För att nå målet behöver samtliga utbildningar vara involverade. Ett led i detta är att alla utbildningar ges i uppdrag att beskriva och värdera det man gör idag – sådana inslag under utbildningen som kan bidra till att det övergripande målet ovan nås – men också ta fram förslag på förändringar där man ser luckor eller outnyttjade möjligheter. Syftet med detta dokument är att vara ett stöd för genomförandet. Sist i dokumentet finns ett protokoll med en uppsättning självvärderingsfrågor², där några är tänkta att diskuteras och besvaras gemensamt i en workshop med lärargruppen och resterande delar ska besvaras av en självvärderingsgrupp vid ett separat tillfälle. Protokollet avser också att samla upp förslag på förändringar i det fall sådana kommer upp under diskussionerna.

Del 1 av dokumentet (s. 2-9) är avsett som förberedelse inför workshoppen och bör läsas innan av alla som ska delta. Avsnitt 1.1 ger en kort introduktion till begreppet hållbar utveckling och avsnitt 1.2 redogör för ett par olika sätt att se på utbildning för hållbar utveckling. I del 2 finns en beskrivning av det tänkta genomförandet och ett protokoll med de frågor som ska besvaras.

Del 1 - Bakgrund

1.1 Hållbar utveckling

Det senaste århundradet har präglats av enastående snabba tekniska, vetenskapliga och sociala landvinningar och ett stadigt ökande utbyte av information, produkter och investeringar mellan världens länder. Utvecklingen har bidragit till att förbättra levnadsvillkoren för stora delar av världens befolkning i form av bland annat ökad materiell välfärd, minskad barnadödlighet och ökad medellivslängd. Men framgången har en baksida. Människan lever idag långt över jordens tillgångar. Många viktiga processer och funktioner i naturen är därför akut hotade, till exempel klimatsystemet och storskaliga ekosystem på land och i haven. Fördelningen av nyttor och rättigheter är dessutom mycket ojämn. Det finns stora sociala och ekonomiska klyftor såväl mellan som inom länder, och mellan män och kvinnor. Den nuvarande utvecklingen är i flera avseenden ohållbar.

---

¹ Högskolan Dalarna. (2021). *Mål och uppdrag för hållbar utveckling vid Högskolan Dalarna 2021-2026*. Hämtad från <https://www.du.se/sv/om-oss/hogskolan-dalarna/hallbar-utveckling/mal-for-hallbar-utveckling/>

² Frågorna i självvärderingen har utvecklats med inspiration från *Assessment Instrument for Sustainability in Higher Education* (AISHE), ett ramverk för att värdera hållbar utveckling inom högre utbildning. I föreliggande dokument har dock områden som ska värderas både lagts till och dragits ifrån. Även utformningen av nivåer som värderingen ska göras emot är ändrad; där AISHE använder en skala med fem nivåer har denna version huvudsakligen ja/nej-frågor följda av frågor med fritextsvar. För AISHE-modellen, se Roorda et al. 2009: https://www.researchgate.net/publication/327551379_AISHE_20_Manual_-_English_Edition

Hållbar utveckling är ett begrepp som introducerades i början av 1980-talet. Det fick global spridning i och med FN-rapporten *Vår gemensamma framtid* (Our Common Future, informellt kallad Brundtlandrapporten) som publicerades 1987. I rapporten beskrivs sambanden mellan en rad frågor som tidigare oftast behandlats separat, till exempel globala miljöfrågor, befolkningsfrågor, fattigdomsbekämpning, fred och säkerhet. I rapporten finns också den definition av hållbar utveckling som blivit allmänt accepterad:

*”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.”*³

Man kan därför se begreppet hållbar utveckling som en kompromiss mellan miljörelsen och utvecklingsrelsen och behovet av att hantera dessa områden på ett sammanhållet sätt. Hållbar utveckling har efter detta varit vägledande för arbetet inom FN-systemet, även om tonvikten på vilka frågor som varit i fokus varierat genom åren.

I arbetet med att ta fram den nya utvecklingsagendan, Agenda 2030, konkretiserades detta fokus på hållbar utveckling ytterligare. Agenda 2030 antogs av FN:s medlemsländer 2015 och omfattar 17 globala mål för hållbar utveckling (figur 1). Genom dessa mål och de totalt 169 delmålen i agendan har världens länder åtagit sig att ”utrota fattigdomen och hungern överallt; att bekämpa ojämlikheter inom och mellan länder; att bygga fredliga, rättvisa och inkluderande samhällen; att skydda de mänskliga rättigheterna och främja jämställdhet och kvinnors och flickors egenmakt; att säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.”⁴

Figur 1. Agenda 2030 består av 17 globala mål som ska uppnås till år 2030. Från www.globalamalen.se

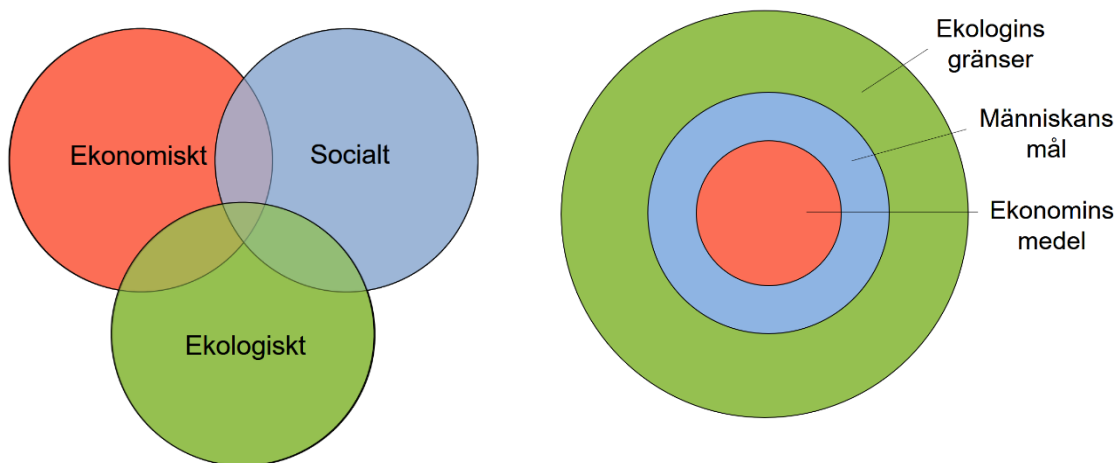
Det är vanligt att begreppet hållbar utveckling beskrivs i termer av tre dimensioner: ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. *Social hållbarhet* handlar om människors livsbetingelser såsom mat, hälsa, trygghet, utbildning och maktutövning, ur ett individuellt perspektiv men också sett till hur dessa rättigheter fördelar sig mellan människor. *Ekologisk hållbarhet*

³ World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future, Report of the United Nations World Commission on Environment and Development*. Oxford: Oxford University Press.

⁴ Sveriges regering. (2018). *Agenda 2030 och Globala målen*. Hämtad från <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>

handlar om jordens ekosystem och att långsiktigt behålla deras biologiska mångfald och funktioner, till exempel förmågan att producera mat och energi, att tillhandahålla rent vatten och att reglera klimatet. *Ekonomisk hållbarhet* handlar om hur de strukturer som reglerar produktion, handel och konsumtion ska utformas för att främja hushållning med materiella och mänskliga resurser.

Ett vanligt sätt att se på ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet är att betrakta dem som tre växelverkande mål med samma tyngd och värde. Man använder ofta tre cirklar för att symbolisera detta (figur 2). Ett alternativt sätt att illustrera de tre dimensionerna är att utgå ifrån att våra samhällen är beroende av de nyttor naturen producerar. Den yttersta cirkeln, ekologisk hållbarhet, sätter därför ramarna. Innanför finns den sociala hållbarheten, alltså hur vi människor mår och hur våra behov tillgodoses. Cirkeln längst in symboliserar den ekonomiska hållbarheten, som utgörs av de spelregler vi människor kommer överens om för hur utbytet av varor och tjänster ska fungera. Med detta synsätt behöver människans mål och ekonomins medel rymmas inom planetens gränser.⁵

Figur 2. Två alternativa sätt att illustrera hållbar utveckling.

Hållbar utveckling innebär ett normativt sätt att förhålla sig till såväl människa som miljö. Det kommer ur insikten om att planetens resurser är begränsade och det bygger på ett etiskt förhållningssätt där även framtida generationer människor tillskrivs ett egenvärde. Begreppet är normativt eftersom det säger något om *vad vi ska göra*: vi ska bry oss om både dagens och kommande generationer. Detta beskrivs ibland som en *expanderande omsorgscirkel*.⁶ Från tanken att alla människor har ett lika värde oavsett var de bor (FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna från 1948) görs nu – genom begreppet hållbar utveckling – ett tillägg som vidgar omsorgscirkeln till att inkludera även kommande generationer.

Det kan vara lätt att skapa samling och sympati kring ett begrepp som hållbar utveckling, särskilt utifrån tankemodellen där social, ekologisk och ekonomisk utveckling ska förenas. Det går att projicera just sina förhoppningar på en sådan modell. Men när det kommer till konkreta frågor går det inte att i längden låtsas som att de olika dimensionerna alltid går att förena på ett enkelt sätt. Ibland finns positiva synergieffekter. Andra gånger kommer de olika dimensionerna i konflikt med varandra. Ett konkret exempel är ett förslag om att anlägga en

⁵ Se t.ex. Bonnedahl, K.J. (2012). *Från ekonomiskt till hållbart, från exploatering till samexistens*. Lund: Studentlitteratur.

⁶ Hedenus, F., Persson, M., Sprei, F. (2018). *Hållbar utveckling - nyanser och tolkningar*. Lund: Studentlitteratur.

gruva i ett värdefullt naturområde. Om tillståndsprövningen landar i ett ja kan det bidra till både arbetstillfällen och tillgång till metaller som behövs för att exempelvis tillverka elbilsbatterier. Samtidigt kommer en ekologisk resurs att förstöras. Vad är en rimlig avvägning? Det finns förstås inget enkelt svar på den frågan. Det beror både på hur viktig elektrifieringen av våra fordon anses vara just nu och hur viktig naturen anses vara för människor idag och i framtiden. Hur det hållbara samhället ser ut finns därför vitt skilda uppfattningar om. Där vissa ser framför sig en återgång till ett enklare liv där människor lever mer självförsörjande och lokalt menar andra att det behövs en stark ekonomisk tillväxt och fortsatt snabb utveckling av tekniska innovationer. Där vissa hävdar att det behövs en radikal omställning av såväl livsstil som samhällsstrukturer ser andra att lösningen ligger i små stegvisa reformer och förändringar av ekonomiska styrmedel.

1.2 Hållbar utveckling i utbildning

Högre utbildning har en central roll i ett demokratiskt samhälle, och i och med de hållbarhetsutmaningar som skisserats ovan ställs delvis nya krav på oss som lärosäte. I högskolelagen (1 kap. 5 §) uttrycks detta i följande bestämmelse:

”Högskolorna ska i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

I högskolornas verksamhet ska jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iakttas och främjas.

Den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska dels stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning, dels bidra nationellt och globalt till sådan hållbar utveckling som avses i första stycket.

Högskolorna ska också aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan.

Högskolorna ska i sin verksamhet främja ett livslångt lärande.”⁷

Det finns alltså stora, och berättigade, förväntningar på att lärosätena ska rusta studenterna med nödvändiga kunskaper, färdigheter och värderingsförmågor för att kunna bidra till en hållbar utveckling. Dessa förväntningar ska vi som lärosäte infria. Men för att inte kollidera med lärosätets roll som självständig samhällsaktör, där individens motivation och fria sökande efter kunskap står i centrum, behövs ett genomtänkt förhållningssätt där forskningsanknuten utbildning av hög kvalitet är grunden. Vad innebär detta i praktiken?

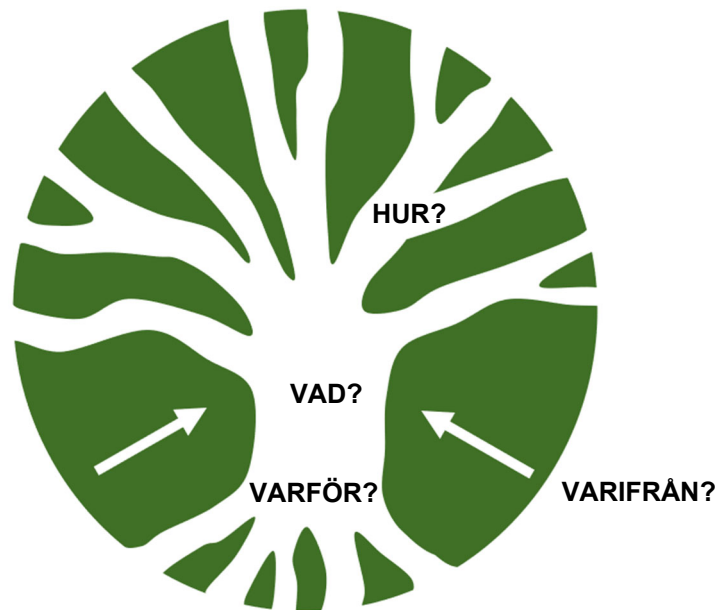
Den frågan kan inte besvaras på annat sätt än med utgångspunkt i den enskilda utbildningen. I litteraturen om utbildning för hållbar utveckling finns beskrivningar som tar avstamp främst från kunskapsinnehållet: *Vad behöver studenterna lära sig något om?* Ett annat sätt är att utgå från utbildningens arbetsformer: *Vilka arbetsformer stöttar lärandet bäst?* En tredje vanlig utgångspunkt är studieresultaten: *Vilka slags kompetenser behöver studenterna ha med sig efter utbildningen?* Det är rimligt att ställa frågor av alla dessa slag vid utveckling eller uppföljning som rör hållbar utveckling i utbildning. Som stöd för diskussionen kan figuren på nästa sida, föreställande ett träd, användas. Med trädet som utgångspunkt kan vi ställa frågorna: *Varför?*, *Vad?*, *Varifrån?* och *Hur?*

---

⁷ Högskolelag (1992:1434)

Rötterna som förankrar trädet i marken ska symbolisera *varför* ett begrepp som hållbar utveckling behövs, det vill säga en förståelse för de utmaningar och möjligheter mänskligheten står inför. Stammen ska symbolisera *vad* som ska studeras, alltså det kunskapsinnehåll som berör hållbar utveckling som är mest väsentligt i den programspecifika kontexten. Pilarna som pekar mot stammen från olika håll symboliserar behovet av att betrakta kunskapsinnehållet från olika perspektiv, alltså *varifrån*? Slutligen ska grenarna symbolisera var man vill nå i form av specifika kompetenser hos studenterna, något som bland annat avgörs av utbildningens arbetsformer: *hur* ska lärandet gå till? Var och en av frågorna diskuteras mer i detalj nedan.

Figur 3. Ett träd som symbol för frågor att ställa vid utveckling eller uppföljning av utbildning för hållbar utveckling.

1.2.1 De globala utmaningarna – *varför*?

Nyutexaminerade akademiker behöver – utifrån paragrafen ovan i högskolelagen – ha med sig kunskap om innebörden av begreppet hållbar utveckling. Till detta hör kunskap om de viktigaste globala skeenden som lett fram till de resurskrävande och ojämlika samhällen vi lever i idag, och vilka de största utmaningarna eller hindren är för en hållbar utveckling. Värdefullt kan också vara att ha kunskap om framväxten av själva begreppet hållbar utveckling, hur det vanligen tolkas och vilka huvudsakliga skiljelinjer som finns i debatten. För att kunna sammanföra tankefigurer och modeller från de ekologiska, sociala och ekonomiska områdena behövs kunskap också om innebörden i ett antal andra centrala begrepp som är vanligt förekommande i diskussionen om hållbar utveckling. Som exempel kan nämnas ”tipping point”, ”ekonomisk frikoppling” och ”socialt kapital”.⁸

Det är också viktigt att belysa den värdegrund som hör ihop med hållbar utveckling. Först när värderingarna görs uttalade kan de granskas och debatteras. Exempel på värden som brukar förknippas med hållbar utveckling är solidaritet med både nu levande och framtida generationer människor, individens frihet och integritet samt respekt för naturen.⁹

⁸ Bränberg, A., Holmgren, U., Wester, M. (2020) *Att undervisa för hållbar utveckling*. Lund: Studentlitteratur.

⁹ Torbjörnsson, T. (2014). *Solidaritet och utbildning för hållbar utveckling*. (Doktorsavhandling). Uppsala: Uppsala Universitet.

1.2.2 Utbildningens innehåll – vad?

Varje utbildning behöver definiera vilket kunskapsinnehåll som är relevant från ett hållbarhetsperspektiv. Vilket är det egna kunskapsområdets relation till dagens stora samhällsutmaningar? Hur lever utbildningen upp till högskolelagens krav på att främja en hållbar utveckling, att bidra till jämställdhet, att öka förståelsen för internationella förhållanden och att främja ett livslångt lärande?

I en utbildning kanske energi- och resursfrågor är centrala, i en annan sociala frågeställningar och i en tredje politik och samhällssystem. För att studenten ska kunna närma sig en helhetsförståelse är det dock väsentligt att det finns moment på vissa av utbildningens kurser som inte snävt håller sig inom ett enda kunskapsområde. Innehåll som rör exempelvis förnybar energi, hälsa eller demokrati handlar inte nödvändigtvis om hållbar utveckling. För att nå dit behövs en ämnesmässig bredd där innehållet åtminstone i någon mån belyser förhållanden mellan flera dimensioner av hållbar utveckling, alltså ett ekonomiskt, socialt och/eller ekologiskt perspektiv.

Det är bara om akademien står på en stadig, vetenskaplig grund som den kan ta reda på vad som behöver göras för att vrida utvecklingen i mer hållbar riktning, och hur detta kan åstadkommas. Moment som rör hållbar utveckling behöver, som all annan undervisning, utgå ifrån forskningsbaserad kunskap. Ofta används begreppet *forskningsanknytning* och med det avses bland annat att utbildningen vilar på vetenskaplig grund där relevanta forskningsresultat integreras i utbildningen, att studenternas förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar på vetenskaplig grund främjas och att studenterna har kännedom om den forskning som pågår inom institutionen där utbildningen bedrivs.¹⁰ Utöver en solid vetenskaplig grund behövs en genomtänkt progression kring de moment som kopplar till hållbar utveckling. Det har föreslagits att vi bör använda begreppet *utbildningsprogression* när vi talar om kvaliteter i utbildning och undervisning.¹¹ I denna kvalitetsbeskrivning ingår successivt ökande krav, som är möjliga att uppnå med hjälp av tidigare förväntat lärande. Progression mellan kurserna i ett utbildningsprogram innebär då att efterföljande kurser utgör fördjupningar eller breddningar av de kunskaper studenterna uppnått i tidigare kurser.

Ett stöd för att sätta hållbar utveckling i en programspecifik kontext som är specifik för den aktuella utbildningen kan vara att utgå ifrån Agenda 2030 och de globala målen. Agendan, med sina 17 globala mål och 169 delmål, förenar ett stort antal perspektiv och ger grund för ett helhetsorienterat tänkande.¹²

1.2.3 Att belysa olika perspektiv – varifrån?

Genom historien har utbildningen och forskningen varit framgångsrik när det gäller att studera detaljer och enskilda delar av verkligheten. Det är därför också vanligt att studenter förväntar sig att det finns en ”rätt” lösning på olika slags problem.¹³ Som utbildare bör vi därför lägga stor vikt vid att förstå helheter och belysa en bredd av perspektiv, till exempel

¹⁰ Uppsala universitet. (2006). *Forskningsanknytning - ett underlag för diskussion om begreppets innebörd och tillämpning*. Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:623796/fulltext01.pdf>

¹¹ Säfström, A. I. (2017). Progression i högre utbildning. *Högre Utbildning* 7(1), 56-75.

¹² UNDP. (2018). *Globala målen*. Hämtad från <http://www.globalamalen.se/>

¹³ Lönngren, J., Svanström M., Ingerman Å., Homberg J. Dealing with the multidimensionality of sustainability through the use of multiple perspectives – a theoretical framework. *European Journal of Engineering Education*, 41:3, 342-352.

perspektiven kortsiktigt/långsiktigt, lokalt/globalt och människa/natur. Särskilt viktigt är det att belysa de fall där det finns målkonflikter eller konkurrerande värden, till exempel i mötet mellan å ena sidan effektivitet (hög tillväxt och sysselsättning) och å andra sidan jämn inkomstfördelning eller behovet av att skydda naturen. I andra fall kan man behöva belysa synergieffekter, alltså åtgärder som genomförs i ett visst syfte men som ger flera positiva effekter och kan bidra till att lösa flera samhällsutmaningar. En särskild utmaning är det också att förstå eller betrakta det egna kunskapsområdet utifrån sett, det som ibland kallas *metaperspektiv*. Att anlägga ett metaperspektiv kan vara en hjälp för att uppmärksamma maktförhållanden eller inlåsningar i egna disciplinära tanke-system.¹⁴

I praktiken betyder detta att studenterna, utöver ämnesspecifika kunskaper, behöver kunna arbeta med frågor som ligger utanför traditionella vetenskapliga discipliner. De behöver kunna diskutera skeenden där det finns komplexa samband mellan naturliga och sociala system, till exempel globalisering, automation, klimatförändringar eller vattenbrist¹⁵. Ofta föreslås samarbete över disciplinära gränser som ett sätt att stödja kunskapsutvecklingen och underlätta förståelsen kring sådana frågor. Vi har här valt det begrepp som används i Högskolan Dalarnas strategi, *interdisciplinära* ansatser, i betydelsen att kunskaper från olika vetenskapliga discipliner kopplas samman i syfte att undersöka ett visst tema eller problem. Detta skiljer sig från en multidisciplinär ansats som innebär att flera olika vetenskapliga discipliner, var för sig och ur det egna kunskapsområdets perspektiv, bidrar till att belysa ett visst problem.

1.2.4 Arbetsformer och nyckelkompetenser – hur?

Vilka lärandemål och vilka arbetsformer för undervisningen ska vi använda för att våra studenter ska få goda förutsättningar att bidra till lösningar på viktiga samhällsutmaningar? Utöver ämneskunskaper och kunskap om de aktuella utmaningarna finns sannolikt en rad kompetenser som ökar studentens förutsättningar att bidra. Det finns en omfattande internationell litteratur som beskriver så kallade *nyckelkompetenser* för hållbar utveckling. I en ofta citerad översiktsartikel beskriver Wiek och medarbetare¹⁶ att generella kompetenser såsom kritiskt tänkande och förmåga att kommunicera är av stor vikt, men att det därutöver finns specifika nyckelkompetenser för hållbar utveckling som hittills inte har varit i tillräckligt fokus inom traditionell utbildning och därför kräver särskild uppmärksamhet. Vi har utgått från det synsättet. Beskrivningen av nyckelkompetenser nedan är baserad på flera olika källor^{11,17,18} men urvalet är förstås subjektivt och andra kompetenser kan vara mer centrala för ett visst område eller en viss yrkesgrupp. Följande nyckelkompetenser har ansetts centrala för hållbar utveckling:

Samarbetskompetens: förmåga att lära av andra; att förstå och respektera andras behov, perspektiv och handlingar; att inbegripa och underlätta mångfald i en grupp; att hantera konflikter i en grupp; att samarbeta över disciplinära gränser.

---

¹⁴ Claris, L., Riley D. (2012). Situation Critical: Critical Theory and Critical Thinking in Engineering Education. *Engineering Studies*, 4 (2): 101–120.

¹⁵ Fortuin, K.P.J., Van Koppen C., Kroeze C. (2013). The contribution of systems analysis to training students in cognitive interdisciplinary skills in environmental science education. *Journal of Environmental Studies and Sciences* 3(2):139-152

¹⁶ Wiek, A., Withycombe, L. & Redman, C.L. (2011). Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability Science*, 6 (2): 203–218.

¹⁷ UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. Paris: UNESCO.

¹⁸ Rieckmann, M. (2012). Future-oriented higher education: Which key competencies should be fostered through university teaching and learning? *Futures*, 44 (2): 127-135.

Systemtänkande: förmåga att känna igen och förstå samband; att analysera komplexa system med hänsyn exempelvis återkopplingar, tröghet och kaskadeffekter att hantera osäkerhet.

Förutseende kompetens: förmåga att visualisera och utvärdera olika framtider – möjliga, sannolika eller önskvärda; att skapa egna visioner för framtiden; att tillämpa försiktighetsprincipen; att bedöma konsekvenser av handlingar.

Normativ kompetens: förmåga att förstå och reflektera över de normer och värderingar som ligger till grund för ens handlingar; att förstå den värdegrund som finns bakom tanken om hållbar utveckling; att förstå och beakta bakomliggande värderingar när det finns motstridiga intressen eller osäker kunskap.

Strategisk kompetens: förmåga att utforma strategier och genomföra innovativa åtgärder som främjar hållbarhet lokalt eller i ett större sammanhang; att förstå olika uppsåt, beroenden, hinder och allianser.

Det finns forskning där man kopplat samman dessa nyckelkompetenser för hållbar utveckling med olika pedagogiska synsätt och metoder. Där betonas ofta betydelsen av studentcentrerade och studentaktiva arbetsformer. I en litteraturgranskning¹⁹ undersökte Evans forskning som visade på möjliga kopplingar mellan arbetssätt och nyckelkompetenser, och drog slutsatsen att ”integrerande, aktiva, kollaborativa och tillämpade metoder” (egen översättning) bäst skulle understödja utvecklingen av sådana kompetenser. Konkreta pedagogiska metoder som kan vara lämpliga i sammanhanget har föreslagits av Svensson och Johansson²⁰, som lyfte fram bland annat problembaserat lärande (PBL), case-metodik, rollspel och projektorienterade metoder, men än saknas konsensus kring vilka arbetsformer som bäst förbereder studenterna för framtida hållbarhetsutmaningar.

---

¹⁹ Evans, T. (2019) Competencies and Pedagogies for Sustainability Education: A Roadmap for Sustainability Studies Program Development in Colleges and Universities. *Sustainability*, 11(19): 1-36

²⁰ Svensson, T., Johansson, M. (2016). Miljövetenskaplig undervisning i högre utbildning. I T. Hansson (Red.), *Pedagogik för högskolelärare* (s. 262-288). Möklinta: Gidlunds förlag.

Del 2 – Genomförande och protokoll

2.1 Genomförande

I *genomförandet* ingår att besvara frågorna nedan. Detta kommer resultera i en självvärdering och eventuellt ett antal förslag på utvecklingsinsatser. Här ingår *inte* att planera, resurssätta eller genomföra föreslagna utvecklingsinsatser. Genomförandet är tänkt som följer:

1. *Programansvarig* (eller någon annan som utses som ansvarig för genomförandet) ges information om syfte och upplägg.
2. En *självvärderingsgrupp* utses. Gruppen ska bestå av programansvarig och två till tre lärare som undervisar på programmet samt (om möjligt) två studentrepresentanter, gärna från senare terminer på programmet.
3. En *workshop* genomförs (3 timmar), där fråga 1-3 i självvärderingen besvaras. Vid denna workshop deltar självvärderingsgruppen tillsammans med övriga kursansvariga på programmet. Alla lärare som undervisar på programmet kan med fördel inbjudas.
4. *Kursansvariga* besvarar frågorna för sin/sina kurser under fråga 4 (under eller efter workshopen).
5. Självvärderingsgruppen träffas vid ett separat tillfälle och fyller i resterande delar av självvärdering och utvecklingsplan (ca 3-4 timmar).
6. Självvärdering och utvecklingsplan skickas till rådet för hållbar utveckling.
7. Återkoppling och dialog - möte mellan rådet och självvärderingsgruppen.

Avdelningschef på aktuell avdelning/avdelningar ansvarar för att, efter samråd med programansvarig, utse de personer som ska ingå i självvärderingsgruppen.

2.2 Protokoll – självvärdering och utvecklingsplan

Fråga 1: Hållbar utveckling i en programspecifik kontext

Frågan besvaras under en inledande workshop.

Beskriv kort hur ni anser att de globala hållbarhetsutmaningarna kopplar till det eller de kunskapsområden som ingår i utbildningen (se avsnitt 1.2.2 ovan). Beskriv kort vilken roll området/verksamheten/yrkesgruppen har – eller kan ta – när det gäller att möta dessa utmaningar, enligt er som deltar vid workshopen. Agenda 2030 och de globala målen kan med fördel finnas med som ett underlag i diskussionen.

Finns det efter workshopen en samsyn kring utbildningens roll och ansvar i relation till hållbar utveckling? (ringa in)
<i>Ja - Delvis - Nej</i>
Sammanfatta hur ni vill beskriva hållbar utveckling i en programspecifik kontext, alternativt redogör för de olika uppfattningar som kommit till uttryck under workshopen.
<i>Fritext</i>

Fråga 2: Läraaktiviteter och nyckelkompetenser

Frågan besvaras under en inledande workshop.

Inom utbildning för hållbar utveckling lyfts vissa nyckelkompetenser som avgörande för möjligheten att bidra till en hållbar utveckling. Och vissa läraaktiviteter anses särskilt lämpade för att främja utvecklingen av sådana nyckelkompetenser (se avsnitt 1.2.4 ovan). Beskriv exempel på läraaktiviteter under utbildningen som ni anser viktiga för att förbereda studenterna inför framtida hållbarhetsutmaningar.

Finns det exempel på läraaktiviteter under utbildningen som ni anser främjar nyckelkompetenser för hållbar utveckling enligt ovan? (ringa in)
<i>Ja - Delvis - Nej</i>
Beskriv kort något/några exempel på läraaktiviteter under utbildningen som främjar sådana nyckelkompetenser, eller andra generiska kompetenser ni anser centrala i sammanhanget.
<i>Fritext</i>
Finns behov av förändring? Om ja – vilka idéer eller förslag finns?
<i>Fritext</i>

Fråga 3: Samordning, progression och samverkan

Frågan besvaras under en inledande workshop.

Med begreppet progression avses i detta sammanhang att kraven ökar successivt under en utbildning. Progression mellan kurser innebär att efterföljande kurser utgör fördjupningar eller breddningar av de kunskaper studenterna uppnått i tidigare kurser. På den här frågan ska ni bedöma graden av samordning, progression och samverkan som finns inom de delar av utbildningen som på olika sätt adresserar hållbar utveckling (innehåll, arbetsformer eller examinationer). Utgå från den programspecifika beskrivning ni enats om på fråga 1. Använd följande kriterier och bedöm graden och samordning och progression inom utbildningen.

<p>Nivå 0 – Behandlas ej Aspekter av hållbar utveckling behandlas ej under utbildningen. I den mån utbildningen rymmer frågor som exempelvis hälsa, mänskliga rättigheter, demokrati, social och ekonomisk rättvisa, jämställdhet, ekonomiskt ansvarstagande, klimat eller biologisk mångfald så belyses i dessa fall endast en dimension av hållbar utveckling (social, ekonomisk eller ekologisk).</p>
<p>Nivå 1 – Enskilda initiativ Aspekter av hållbar utveckling studeras under utbildningen. Det görs på ett sådant sätt att förhållanden mellan två eller tre dimensioner av hållbar utveckling (ekonomisk, ekologisk och/eller social) belyses. Dessa moment är i huvudsak resultat av enskilda lärares beslut att beröra ett kunskapsinnehåll eller initiera en läraaktivitet, det vill säga att valet att fokusera hållbar utveckling har skett utan samordning mellan olika kurser under utbildningen.</p>
<p>Nivå 2 - Samordnat och med progression Det finns en samordning av, och progression i, det innehållet som behandlar hållbar utveckling under utbildningen. Beslut om hur hållbar utveckling ska integreras i kurser har tagits av kollegor gemensamt och/eller ledningen för utbildningen. Det finns ett flertal exempel på innehåll där flera dimensioner av hållbar utveckling (ekonomisk, ekologisk och/eller social) behandlas på ett sådant sätt att förhållanden dem emellan lyfts.</p>
<p>Nivå 3 – Utvecklingsorienterat Nivå 3 innebär att kriterierna för nivå 2 uppfylls, dessutom pågår ett kontinuerligt kvalitetssäkringsarbete i fråga om hur hållbar utveckling integreras i utbildningen. Detta kan ske genom att frågor ställs i kurs- och programutvärderingar eller genom att feedback från studenter och lärare på annat sätt tas tillvara för fortsatt utveckling av utbildningen.</p>
<p>Nivå 4 – Samverkansorienterat Fjärde nivån innebär att kriterierna för nivå 2 och 3 uppfylls, dessutom sker integrering av hållbar utveckling i samverkan med omgivande samhälle. Detta kan ske till exempel genom ett programråd med externa intressenter, genom uppsatsarbeten där studenten samverkar med företag eller organisationer eller genom verksamhetsförlagd utbildning. Gemensamt för exemplen är de bidrar till en brygga mellan teori och praktik och till en möjlighet att kritiskt pröva de resonemang kring hållbar utveckling som ingått i utbildningen.</p>
<p>Vilken av nivåerna ovan stämmer in på programmet? (ringa in)</p>
<p>0 / 1 / 2 / 3 / 4</p>
<p>Ev. kommentar</p>
<p><i>Fritext</i></p>
<p>Finns behov av förändring? Om ja – vilka idéer eller förslag finns?</p>
<p><i>Fritext</i></p>

Fråga 4: Kursernas innehåll och lärandemål

Frågan besvaras av respektive kursansvarig på programmets kurser. Var och en ansvarar för att fylla i en box nedan, men ta gärna hjälp av flera lärare som undervisar på kursen.

Utgå från den beskrivning av hållbar utveckling som lärargruppen enats om på fråga 1. Vilket innehåll finns i kursen idag som behandlar dessa frågor? Ange gärna om innehållet i huvudsak kopplar till social, ekonomisk eller ekologisk hållbarhet, eller flera av dessa dimensioner. Finns andra frågor eller perspektiv som skulle kunna behandlas under kursen?

Kursnamn och kurskod:
<i>Fritext</i>
Finns lärandemål i kursplanen med koppling till hållbar utveckling enligt ovan? (ringa in)
<i>Ja - Delvis - Nej</i>
Om ja, vilket eller vilka är lärandemålen?
<i>Fritext</i>
Beskriv kort det innehåll som finns på kursen idag som har koppling till hållbar utveckling (oavsett om detta finns uttryckt i lärandemål eller inte)
<i>Fritext</i>
Vilket innehåll <i>skulle</i> kunna behandlas i kursen i framtiden?
<i>Fritext</i>

Använd en separat tabell för varje kurs i ett program.

Fråga 5: Grundläggande begrepp och medvetenhet

Frågan besvaras av självvärderingsgruppen.

Erbjuds studenterna en introduktion till begreppet hållbar utveckling? I en sådan introduktion behandlas hållbarhetstankens centrala komponenter och olika tolkningar av begreppet diskuteras. Vidare kan framväxten av begreppet belysas, liksom de etiska antaganden som ligger bakom begreppet (se avsitt 1.2.1 ovan). En sådan introduktion är inte, eller bara delvis, begränsad till det/de kunskapsområden som ingår i utbildningen. Om situationen skiljer sig beroende på studentens val, till exempel olika inriktningar och/eller huvudområde för examen, beskrivs detta i kommentarsfältet.

Erbjuds en introduktion till hållbar utveckling? (ringa in)
<i>Ja - Delvis - Nej</i>
Beskriv när och hur introduktionen genomförs, eller beskriv avsaknaden av sådan.
<i>Fritext</i>
Finns behov av förändring? Om ja – vilka idéer eller förslag finns?
<i>Fritext</i>

Fråga 6: Perspektiv och interdisciplinär integrering

Frågan besvaras av självvärderingsgruppen.

De globala hållbarhetsutmaningarna är per definition komplexa och ställer krav på interdisciplinärt samarbete för lösningar. Studenter behöver ges möjlighet att reflektera över målkonflikter, och hur olika perspektiv och intressen påverkar individers och samhällens prioriteringar. Interdisciplinär integrering är ett sätt att åstadkomma detta, vilket innebär att kunskaper från olika vetenskapliga discipliner kopplas samman i syfte att undersöka ett visst tema eller problem (se avsnitt 1.2.3 ovan).

Finns det exempel på interdisciplinär integrering i utbildningen enligt ovan? (ringa in)
<i>Ja - Delvis - Nej/Ej tillämbart</i>
Beskriv kort något eller några exempel på interdisciplinär integrering, eller beskriv andra sätt på vilka målkonflikter och skilda perspektiv synliggörs i utbildningen.
<i>Fritext</i>
Finns behov av förändring? Om ja – vilka idéer eller förslag finns?
<i>Fritext</i>

Fråga 7: Forskningsanknytning

Frågan besvaras av självvärderingsgruppen.

Beskriv hur kravet på forskningsanknytning tillgodoses i de moment under utbildningen som behandlar hållbar utveckling (se avsnitt 1.2.2 ovan).

Finns det inom institutionen forskning med koppling till hållbar utveckling som synliggörs i utbildningen?
<i>Ja - Delvis - Nej/Ej tillämbart</i>
Beskriv hur kravet på forskningsanknytning tillgodoses i de moment under utbildningen som behandlar hållbar utveckling. Och om ja på frågan ovan, beskriv hur egen forskning med koppling till hållbar utveckling synliggörs i utbildningen.
<i>Fritext</i>
Finns behov av förändring? Om ja – vilka idéer eller förslag finns?
<i>Fritext</i>

Fråga 8: Lärandemål i utbildningsplanen

Frågan besvaras av självvärderingsgruppen.

Beskriv hur integrering av hållbar utveckling i utbildningen kommer till uttryck i utbildningsplanen.

Finns lärandemål i utbildningsplanen med koppling till hållbar utveckling? (ringa in)	
<i>Ja - Delvis - Nej</i>	
Om ja, vilket eller vilka är lärandemålen?	Ev. kommentar
<i>Fritext</i>	

Fråga 9: Lärarkompetenser

Frågan besvaras av självvärderingsgruppen.

Beskriv eventuella behov av kompetensutveckling hos lärare som har identifierats under processen med självvärderingen.

Har det under arbetet med självvärderingen framkommit behov av kompetensutveckling inom hållbar utveckling hos lärare?
<i>Ja - Delvis - Nej</i>
Om ja, beskriv kort hur behovet av kompetensutveckling ser ut.
<i>Fritext</i>

Fråga 10: Utvecklingsplan

Frågan besvaras av självvärderingsgruppen.

Under diskussionerna (fråga 1-9) har det säkert kommit upp ett antal möjliga förslag på förändringar. Värdera var och ett av dessa förslag: Är det konkret och realistiskt? Hur pass värdefullt vore det ifall det realiserades? Välj ut de viktigaste förslagen och formulera utifrån vart och ett av dem en önskad framtida situation. Bedöm också när i tiden det är realistiskt att nå en sådan situation (t.ex. inom 1, 2 eller 3 år) samt vilka aktiviteter som behövs för att nå dit.

Förändringsförslag	Önskvärd situation och tidshorisont	Aktiviteter
<i>Fritext</i>	<i>Fritext</i>	<i>Fritext</i>

Fråga 11: Genomförandet

Frågan besvaras av självvärderingsgruppen.

Beskrivs hur självvärderingen och utvecklingsplanen har tagits fram: Vilka ingick i självvärderingsgruppen? Hur fungerade upplägget? Valde ni att göra avsteg från instruktionen?

Fritext